DOI: [10.32702/2307-2156-2019.12.58](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.12.58)

УДК 352/353

*А. П. Лелеченко,
к. держ. упр., доцент,
професор кафедри регіонального управління, місцевого самоврядування та управління
містом, Національна академія державного управління при Президенті України, м. Київ
ORCID: 0000-0002-0850-3724*

ПІДХОДИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

*A. Lelechenko
PhD in Public Administration, associate professor,
National Academy of Public Administration, the Office of the President of Ukraine,
Regional Administration, Local Self-Government and Urban Management Faculty*

APPROACHES FOR THE FORMATION OF A REGIONAL SUSTAINABLE DEVELOPMENT POLICY IN THE EUROPEAN UNION

У статті визначено, що розвиток суспільства на засадах стійкості є ключовою тенденцією сучасності. З'ясовано, що досягнення країн світу та окремих регіонів з точки зору сталості суспільного розвитку, вимірюються Індексом сталості суспільства. Обґрунтовано, що прогрес у впровадженні основ сталого розвитку європейських країн пояснюється розробкою якісних національних стратегій. Розглянуто два основні типи стратегій сталого розвитку. Визначено, що стратегії сталого розвитку європейських країн відрізняється національною специфікою та мають спільні особливості. З'ясовано, що зміст стратегій свідчить про участь у їх написанні як науковців та спеціалістів з певних галузей знань, так і політиків, представників бізнесу та громадськості. Характерною відмінністю щодо розробки й реалізації регіональної політики сталого розвитку в країнах ЄС визначено підпорядкування стратегічних документів сталого розвитку досягненню загальновизнаних суспільнозначущих цілей.

The article determines that the development of society on the basis of sustainability is a key trend of our time. Sustainable development is ensured by a system of mutually agreed management measures of economic, social and environmental orientation, aimed at forming public relations on the basis of trust, solidarity, equality of generations, safe environment. It is found that the achievements of the countries of the world and individual regions in terms of sustainability of social development are measured by a combined indicator - the Sustainability Index of the society. It is substantiated that progress in implementing the foundations for the sustainable development of European countries is explained by the development of high-quality national strategies, and currently all EU Member States have approved sustainable development strategies. Two main types of sustainable development strategies are considered. It is determined that the strategies of sustainable development of European countries have differences due to economic and legal

peculiarities, national traditions, cultural environment, environmental problems, specifics of the division of responsibilities between authorities and so on. At the same time, common features have been identified, namely, strategies have an informal style of writing, rich in illustrative material. The graphs and charts included in national sustainable development strategies reflect the social, economic and environmental performance of certain EU countries. It has been found that the content of the strategies indicates that they have been written by both academics and policy makers, politicians, business and the public. A characteristic difference in the development and implementation of regional sustainable development policy in the European Union states is the subordination of strategic documents of sustainable development to the achievement of generally recognized social goals. It is substantiated that among the regions of the world Europe has the most experience in developing and implementing sustainable development strategies. Today, the European Union's sustainable development strategies for all three components of sustainable development (economic, social and environmental) are covered in a uniform manner.

Ключові слова: сталий розвиток; регіональна політика сталого розвитку; Європейський Союз; Індекс сталості суспільства; особливості стратегій сталого розвитку.

Key words: sustainable development; regional policy of sustainable development; European Union; Sustainability Index of the society; features of sustainable development strategies.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Розвиток суспільства на засадах стійкості є ключовою тенденцією сучасності. Сталий розвиток забезпечується системою взаємоузгоджених управлінських заходів економічного, соціального та екологічного спрямування, направлених на формування суспільних відносин на засадах довіри, солідарності, рівності поколінь, безпечного навколишнього середовища. На сьогодні Європейський Союз демонструє успішніші результати запровадження сталого розвитку у реальне життя. У європейських країнах розбудовано власну модель економіки, становлення якої відбувалось під впливом історичних традицій, сформованої системи стратегічного планування, що визначають засади сталого розвитку та власні шляхи переходу до моделі “зеленої економіки”.

У країнах Європейського Союзу підходи до сталого розвитку постійно удосконалюються із урахуванням сучасних тенденцій. Україна також знаходиться у пошуку власної моделі сталого розвитку країни, регіонів. З огляду на це, актуальним представляється дослідження досвіду європейських країн щодо формування регіональної політики сталого розвитку [1; 2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Теоретичні та методологічні питання стратегічного планування соціально-економічного розвитку розглянуто в працях таких українських науковців, як В. Бесєдін, А. Гальчинський, В. Гесць, Н. Горшкова, Я. Жаліло, І. Крючкова, І. Манцуров, Л. Мусіна, П. Онищенко, С. Чистов. Економічні та організаційні аспекти сталого розвитку представлені у документах світових форумів, конференцій, а також у дослідженнях вітчизняних науковців: О. Білоруса, Л. Гринів, М. Згуровського та ін. Зарубіжний досвід державної політики щодо сталого розвитку досліджували Ш. Омаров, О. Мельник, І. Дегтярьова та інші. Проте, недостатньо вивченими залишаються підходи до формування регіональної політики сталого розвитку відповідно до усталеної європейської практики та з урахуванням новітніх глобальних ініціатив.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є вивчення підходів до формування регіональної політики сталого розвитку в європейських країнах. Завданням дослідження є визначення засад успішної практики реалізації регіональної політики сталого розвитку у країнах ЄС; розгляд підходів до розробки національних стратегій сталого розвитку країн Європи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аналізуючи історію виникнення і розвитку політики сталого розвитку на теренах Європи необхідно зазначити, що ще у матеріалах Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку (1992 р.) поняття “сталий розвиток” було визначено, як “такий розвиток суспільства, який задовольняє потреби сучасності, не ставлячи під загрозу здатність наступних поколінь задовольняти свої власні потреби”. Концепція сталого розвитку вважається однією із найбільш актуальних концепцій розвитку XXI ст. [3]. Крім того, зі сталим розвитком нерозривно пов'язане поняття “сталість суспільства”, яке містить три базові компоненти: економічну, соціальну та екологічну.

Кожні два роки Фонд сталого розвитку (The Fund for Sustainable Development, NGO) оприлюднює Індекс сталості суспільства (CSOSI), що є комбінованим показником, який вимірює досягнення країн світу та окремих регіонів з точки зору сталості суспільного розвитку.

За рейтингом країн світу за індексом сталості суспільства на 2012 р. у першу десятку входили: Швейцарія, Швеція, Австрія, Литва, Норвегія, Словенія, Фінляндія та Словаччина. Наявні успіхи європейських країн на шляху сталого розвитку можна пояснити розробкою якісних національних стратегій [4]. У резолюції, підготовленій Комісією ООН зі сталого розвитку до Всесвітнього саміту 2002 р., зазначається: “Національна стратегія сталого розвитку являє собою скоординований, із залученням зацікавлених осіб, інтерактивний процес міркування та дій для досягнення економічних, екологічних і соціальних цілей у збалансований та інтегрований спосіб. Процес поєднує аналіз ситуації, формулювання політики та плану дій, упровадження, моніторинг і регулярний перегляд. Особливий наголос робиться на управлінні процесами за напрямом цілей сталості, а не на розробці плану як кінцевого результату” [5].

Саме Європа характеризується найвищим відсотком забезпеченості національними стратегіями сталого розвитку, адже на даний момент усі країни-члени ЄС мають затверджені стратегії. Перші стратегії сталого розвитку також були підготовлені саме у Європі – у Швеції (1994 р.) та Великій Британії (1998 р.). Державну програму сталого розвитку свого часу затвердила і Фінляндія [6].

Протягом 1997 р. сталий розвиток був включений до Амстердамського договору як фундаментальна мета політики ЄС. Стратегія сталого розвитку ЄС, затверджена у 2001 р. на Гетеборзькому саміті (відкоригована у 2006 та 2009 рр), складалася із двох головних частин: перша – пропонувала заходи задля зміни низки «несталих» тенденцій; друга – визначала новий підхід, за яким економічна, соціальна та екологічна політика ЄС мають бути взаємно узгоджені та підсилювати одна одну. Подальші стратегії країн ЄС було розроблено згідно цього підходу [7].

Натомість, серед усього різноманіття національних стратегій сталого розвитку країн Європи можна виділити два основні типи.

До першого належать стратегії, які охоплюють три ключові напрями сталого розвитку: економічний, соціальний та екологічний. Такими стратегіями є, зокрема, національні стратегії сталого розвитку Великої Британії (“Mainstreaming sustain able development – The Government’s vision and what this means in practice”, 2011 р.), Хорватії (“Strategy for Sustainable Development of the Republic of Croatia”, 2009 р.) та Кіпру (“Cyprus Sustainable Development Strategy”, 2007 р.). До цього типу також можна віднести більшість європейських стратегій сталого розвитку.

До другого типу належать стратегії, які охоплюють три ключові напрями сталого розвитку, а також торкаються аспектів міжнародної співпраці, а саме: національні стратегії Австрії (“A Sustainable Future for Austria”, 2002 р.), Чехії (“Strategic Framework for Sustainable Development in the Czech Republic”, 2010 р.) та Ірландії (“Our Sustainable Future”, 2012 р.).

Слід зазначити, що попри існування загальних рекомендацій щодо їхнього написання, стратегії сталого розвитку кожного регіону (країни) мають певні відмінності, обумовлені економіко-правовими особливостями, національними традиціями, культурним середовищем, екологічними проблемами, специфікою розподілу відповідальності між органами влади тощо. Кожна зі стратегій сталого розвитку країн ЄС відрізняється національною специфікою.

Так, у стратегії сталого розвитку Естонії (2005 р.) значну увагу приділено сталості культури та життєздатності естонського культурного простору.

Автори стратегії розвитку Німеччини (2012 р.) визначили три основні напрями сталого розвитку за чотирма принципами (рівність нинішніх та майбутніх поколінь, соціальна згуртованість, якість життя, а також міжнародна відповідальність), які формують основу цілей і завдань Стратегії.

У новій редакції національної стратегії Ісландії (2009 р.) особливу увагу приділено збалансованому виробництву та споживанню, а також питанням екологічної освіти населення [8].

Незважаючи на унікальність кожної стратегії сталого розвитку країн Європи, існують і спільні особливості. Стратегії мають неформальний стиль написання, більшість із них містять ілюстративний матеріал (фотографії, графіки, схеми та діаграми). Виключенням є національні стратегії сталого розвитку Угорщини, Мальти, Румунії, Словенії та Швейцарії, текст яких не супроводжується ілюстраціями. Той факт, що стратегії Європейського регіону не перенавантажені науковими термінами, на наш погляд, свідчить про те, що до розробки цих програм залучалися не лише науковці та спеціалісти з певних галузей знань, але й політики, представники бізнесу і громадські активісти. Графіки і діаграми, включені до національних стратегій сталого розвитку, відображають соціальні, економічні та екологічні показники певних країн. Значною кількістю графіків відрізняються національні стратегії сталого розвитку Чехії, Німеччини, Греції, Італії, Іспанії, Норвегії.

На посилену увагу заслуговує ухвалена країнами ЄС у березні 2010 р. нова європейська стратегія економічного розвитку – Стратегія “Європа – 2020” [9]. Дана стратегія була відповіддю на надзвичайно тяжку економічну кризу з часів Великої Депресії, в результаті якої Європа зробила крок назад в економічному плані і в загальному розвитку Європейського Союзу.

Стратегія “Європа – 2020” встановила три основні чинники зміцнення економіки:

- розумне зростання – розвиток економіки, заснований на знаннях та інноваціях;
- стійке зростання – створення економіки, заснованої на доцільному використанні ресурсів, екології та конкуренції;
- всеохоплююче зростання – сприяння підвищенню рівня зайнятості населення, досягнення соціальної та територіальної згоди [10].

Стратегією “Європа – 2020” було визначено наступні головні цілі:

- 5% населення у віці від 20 до 64 років повинні бути працевлаштовані;
- 3% ВВП ЄС має бути інвестовано в дослідження і розробки;
- досягнення цілей енергетичної політики і політики з приводу зміни клімату (включаючи 30% зниження забруднення навколишнього середовища);
- частка учнів, які покинули школи, не повинна перевищувати 10%. Не менш 40% молоді повинно мати вищу освіту;
- скорочення кількості людей, які знаходяться у небезпеці опинитися за межею бідності, на 20 млн. осіб [11].

Для того, щоб держави-члени змогли адаптувати стратегію “Європа – 2020” до своєї конкретної ситуації, Європейська Комісія пропонувала державам трансформувати цілі ЄС до своїх національних стратегій.

3 цією метою Стратегією “Європа – 2020” було визначено сім флагманських ініціатив [12]:

1. Інноваційний Союз – забезпечення умов і можливостей фінансування досліджень та інновацій, що сприятиме економічному зростанню і створенню нових робочих місць.

2. Молодь у русі – посилення результативності освітніх систем та сприяння залученню молодих людей до ринку праці.

3. Цифровий порядок денний для Європи – прискорення розвитку високошвидкісного Інтернету та забезпечення можливості кожному брати участь у загальному цифровому просторі

4. Ефективні ресурси Європи – забезпечення переходу до економіки з низьким вмістом вуглецю, збільшення використання джерел відновлюваної енергії, модернізація транспортного сектора та забезпечення розумного використання джерел енергії.

5. Індустріальна політика ери глобалізації – поліпшення підприємницького середовища, особливо для середнього та малого бізнесу, підтримка розвитку потужної і стійкої промислової бази для глобалізації.

6. Порядок денний нових компетенцій та робочих місць – модернізація ринків праці, надання можливості населенню отримувати нові знання та навички з подальшим збільшенням можливості працевлаштування, поліпшення співвідношення попиту і пропозиції на ринках праці.

7. Європейська платформа подолання бідності – поширення соціальної та територіальної взаємодії на всій території союзу, скорочення масштабів бідності в країнах ЄС.

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що серед регіонів світу Європа має найбільший досвід розробки та впровадження стратегій сталого розвитку. Якщо перші стратегії сталого розвитку країн ЄС фокусували увагу переважно на проблемах охорони довкілля, то зараз усі три складові сталого розвитку (економічна, соціальна та екологічна) висвітлюються рівномірно.

Особливістю розробки й реалізації регіональної політики сталого розвитку в країнах ЄС є те, що стратегічні документи та механізми з їхньої реалізації підпорядковуються досягненню загальновизначених суспільно значущих цілей, а саме:

- подолати бідність в усіх її проявах;
- досягти продовольчої безпеки і поліпшити харчування, сприяти збалансованому розвитку сільського господарства;
- здоровий спосіб життя та добробут для усіх, незалежно від віку;
- розвивати інклюзивну освіту, забезпечити рівноправний доступ до якісної освіти та сприяти можливості навчатися протягом усього життя;
- досягти гендерної рівності шляхом розширення прав і можливостей всіх жінок і дівчат;
- забезпечити доступність і збалансоване використання водних ресурсів, а також послуги у сфері санітарії для всіх;
- надати всім доступ до недорогих, надійних, збалансованих і сучасних джерел енергії;
- сприяти тривалому, інклюзивному та збалансованому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості, гідній роботі для всіх;
- створити життєстійку інфраструктуру, сприяти інклюзивній і збалансованій індустріалізації та заохочувати інновації;
- зменшити нерівність всередині країн і між ними;
- зробити міста і населені пункти інклюзивними, безпечними, життєстійкими та збалансованими;
- впроваджувати моделі збалансованого споживання та виробництва;
- вжити термінових заходів задля боротьби зі змінами клімату;
- забезпечити збереження та збалансоване використання океанів, морів і морських ресурсів для збалансованого розвитку;
- налагодити надійний захист і відновлення наземних екосистем і сприяти їх збалансованому використанню – здійснювати збалансоване управління лісами, боротися з опустелюванням, припинити процес деградації земель і розпочати їхнє відновлення, зупинити втрати біорізноманіття;
- сприяти формуванню мирних та інклюзивних суспільств задля збалансованого розвитку, забезпечити всім рівний доступ до правосуддя і створити ефективні підзвітні та інклюзивні інституції на всіх рівнях – зміцнити засоби впровадження та активізувати Глобальне партнерство задля реалізації цілей

збалансованого розвитку [13].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Вивчення європейського досвіду формування регіональної політики сталого розвитку свідчить про те, що розробка і впровадження стратегічних документів, які б визначали дієві заходи з реалізації принципу сталого розвитку, організація і координація діяльності у цьому напрямку є важливою складовою національної політики європейських країн. Основні досягнення та підходи, які сприяють поєднанню основних елементів сталого розвитку, було зроблено саме європейськими країнами. Управління за принципом сталого розвитку знайшло відображення у процесі прийняття рішень на всіх рівнях, вплинуло на формування регіональних стратегій, суспільних інституцій і правових механізмів, за допомогою яких уряди європейських країн сформували власні стратегічні документи сталого розвитку з урахуванням національних особливостей. Показово, що основою суспільного розвитку є концепція сталого розвитку, тому для України на сьогодні є актуальними структурні зміни в побудові ефективної регіональної політики сталого розвитку, які би забезпечили стійкі темпи економічного зростання, вирішення соціальних та екологічних проблем і забезпечили б успішну інтеграцію нашої держави у світовий соціально-економічний простір.

Список літератури.

1. Сітнікова Н. П. Досвід стратегічного планування сталого розвитку у країнах Європейського Союзу. *Економіка та держава*. 2012. № 11. URL : http://www.economy.in.ua/pdf/11_2012/5.pdf (дата звернення: 25.11.2019).
2. Біла С. О. Європейський Союз: основи сталого розвитку / С. О. Біла, Д. А. Сироман // Науковий вісник Дипломатичної академії України. - 2015. - Вип. 22(3). - С. 114-121. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2015_22\(3\)_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2015_22(3)_14) (дата звернення: 25.11.2019).
3. UN Department of Economic and Social Affairs. Assessment Report on National Sustainable Development Strategies: the Global Picture 2003. Division for Sustainable Development, UNDESA: New York, 2004. 8 p.
4. Рейтинг стран мира по уровню устойчивости общества. URL : <https://gtmarket.ru/ratings/sustainable-society-index/info> (дата звернення: 28.11.2019).
5. UNCSO. Guidance in Preparing a National Sustainable Development Strategy: Managing Sustainable Development in the New Millennium. UNCSO Background Paper 13. DESA/DSD/PC2/BP13, 2002. 46 p.
6. Harris J.M. Basic Principles of Sustainable Development. Medford: Global Development and Environment Institute, Tufts University, 2000. 26 p.
7. European sustainable development network: URL : <http://www.sd-network.eu/>. (дата звернення: 02.12.2019).
8. Sustainable development knowledge platform. URL : <https://sustainabledevelopment.un.org/> (дата звернення: 04.12.2019).
9. Європейська комісія о перспективах розвитку: Європа 2020. URL : http://ec.europa.eu/europe2020/tools/monitoring/annual_growth_survey_2011/index_en.htm (дата звернення: 02.12.2019).
10. Europe 2020 targets. URL: http://ec.europa.eu/atoz_en.htm (дата звернення: 02.12.2019).
11. The 5 targets for the EU in 2020. URL : http://epp.eurostat.ec.europa.eu/page/portal/europe_2020_indicators/headline_indicators. (дата звернення: 02.12.2019).
12. European Commission. Europe 2020. URL : http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm. (дата звернення: 28.11.2019).
13. Ніл Вокер: Цілі сталого розвитку – це справа кожного. Громадський Простір. URL : <https://www.prostir.ua/?focus=nil-voker-tsili-staloho-rozvytku-tse-sprava-kozhnoho> (дата звернення: 28.11.2019).

References.

1. Sitnikova, N. P. (2012), "Experience in strategic planning for sustainable development in European Union countries", *Ekonomika ta derzhava*, [Online], vol . 11, available at: http://www.economy.in.ua/pdf/11_2012/5.pdf (Accessed 25 November 2019).
2. Bila, S. O. "The European Union: the foundations for sustainable development", *Zovnishnia polityka i dyplomatiia: tradytsii, trendy, dosvid*, [Online], vol . 22, available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2015_22\(3\)_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2015_22(3)_14) (Accessed 25 November 2019).
3. UN Department of Economic and Social Affairs (2004). Assessment Report on National Sustainable Development Strategies: the Global Picture 2003. Division for Sustainable Development, UNDESA: New York.
4. Rating of countries in terms of sustainability of society, available at: <https://gtmarket.ru/ratings/sustainable-society-index/info> (Accessed 28 November 2019).
5. UNCSO (2002). Guidance in Preparing a National Sustainable Development Strategy: Managing Sustainable Development in the New Millennium. UNCSO Background Paper 13. DESA/DSD/PC2/BP13.
6. Harris, J.M. (2000). Basic Principles of Sustainable Development. Medford: Global Development and Environment Institute, Tufts University.
7. European sustainable development network, available at: <http://gtmarket.ru/ratings/sustainable-society-index/info>. (Accessed 02 December 2019).

8. Sustainable development knowledge platform, available at: <https://sustainabledevelopment.un.org/> (Accessed 04 December 2019).
9. European Commission on Development Prospects: Europe 2020, available at: http://ec.europa.eu/europe2020/tools/monitoring/annual_growth_survey_2011/index_en.htm (Accessed 02 December 2019).
10. Europe 2020 targets, available at: http://ec.europa.eu/atoz_en.htm (Accessed 02 December 2019).
11. The 5 targets for the EU in 2020, available at : http://epp.eurostat.ec.europa.eu/page/portal/europe_2020_indicators/headline_indicators. (Accessed 02 December 2019).
12. European Commission. Europe 2020, available at : http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm. (Accessed 28 November 2019).
13. Neil Walker: Sustainable development goals are everyone's business. *Hromads'kyj Prostir*, available at : <https://www.prostir.ua/?focus=nil-voker-tsili-staloho-rozvytku-tse-sprava-kozhnoho> (Accessed 28 November 2019).

Стаття надійшла до редакції 20.12.2019 р.